

OSEBNI STEČAJ Z ODPUSTOM OBVEZNOSTI KOT POTENCIALNI INSTRUMENT ZA BOJ PROTI REVŠČINI

JAKA CEPEC^{1,2}

¹ Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta, Ljubljana, Slovenija

jaka.cepec@ef.uni-lj.si

² Inštitut za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti, Ljubljana, Slovenija

jaka.cepec@ef.uni-lj.si

Sinopsis Avtor v članku skuša analizirati vlogo osebnega stečaja in odpusta obveznosti kot potencialnega instrumenta za boj proti revščini. V prvem delu članka je pozornost zato namenjena predstavitvi postopka osebnega stečaja in odpusta obveznosti, v drugem delu avtor predstavi temeljna vprašanja povezana s tveganjem revščine, v zadnjem delu pa avtor s pomočjo sinteze skuša pojasniti kako bi lahko postopek osebnega stečaja in odpusta obveznosti pomagal posameznih skupinah prebivalstva, ki so najbolj izpostavljeni tveganju revščine. Avtor zaključuje, da ob pomanjkanju širše empirične študije o »povprečnem prebivalcu«, ki se znajde v postopku osebnega stečaja, ni mogoče nedvoumno oceniti vloge osebnega stečaja pri boju z revščino in je zato mnenja, da je ob odsotnosti empiričnih dokazov, mogoča zgolj pavšalna ocena, da postopek osebnega stečaja ne igra pomembne vloge pri boju z revščino.

Ključne besede:

osebni stečaj,
odpust obveznosti,
revščina,
socialno varstvo,
osnovne šole,
otroci

PERSONAL BANKRUPTCY AND DEBT RELIEF AS A POTENTIAL INSTRUMENT FOR FIGHTING POVERTY

JAKA CEPEC^{1,2}

¹ University of Ljubljana, Faculty of Economics, Ljubljana, Slovenia
jaka.cepec@ef.uni-lj.si

² Institute for Comparative Law at the Faculty of Law in Ljubljana, Ljubljana, Slovenia
jaka.cepec@ef.uni-lj.si

Abstract In this article, the author attempts to analyze the role of personal bankruptcy and debt relief as a potential tool to fight poverty. The first part of the article deals with the basic characteristics of personal bankruptcy and debt relief, in the second part the author presents the basic issues related to poverty risk, and in the last part, the author uses a synthesis to explain how personal bankruptcy and debt relief could help those most at risk of poverty. The author concludes that in the absence of a more comprehensive empirical study of the "average person" who ends up in personal bankruptcy, the role of personal bankruptcy in poverty reduction cannot be clearly assessed, and therefore believes that personal bankruptcy procedures do not play an important role in poverty reduction.

Keywords:

personal
bankruptcy,
debt relief,
poverty,
social security,
primary schools,
children

1 Uvod

Osebni stečaj je bil v slovenski pravni red uveden leta 2008 s sprejetjem Zakona o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju (Uradni list RS, št. 126/07 in nasl.). Do danes je v osebnem stečaju končalo že več kot 20.000 Slovencev. Namen osebnega stečaja je oblikovanje skupnega foruma, v katerem se upnikom, na zakonsko urejen način, skušajo poplačati terjatve iz premoženja insolventnega dolžnika. Stečaj kot generalna izvršba se vodi nad celotnim dolžnikovim premoženjem, kar pomeni, da se v stečaju vnovči celotno dolžnikovo premoženje, kar je izključna skrb in osnovna naloga stečajnega upravitelja. Namen osebnega stečaja je enak namenu stečaja nad pravno osebo - da vsi upniki iz premoženja stečajnega dolžnika prejmejo plačilo svojih navadnih terjatev hkrati in v enakih deležih (prvi odstavek 382. člena ZFPPIPP). Temeljna razlika je v tem, da fizična oseba po koncu stečajnega postopka, seveda, ne preneha in da je zato potrebno poiskati pravna pravila, ki urejajo vprašanje preostalega dolga po koncu postopka osebnega stečaja. Moderni pravni redi to večinoma urejajo skozi možnost dolžnika, da zaprosi za odpust preostalih obveznosti. Postopek z odpustom ni samostojen postopek in lahko teče le znotraj postopka osebnega stečaja, pod strogimi pogoji in za dolžnika hudimi posledicami kršitev (v resnici za izgubo pravne dobrote), kot jih določa ZFPPIPP (Odločba Ustavnega sodišča RS opravilna številka U-I-512/18 z dne 23.4.2020). Uspešno prestano preizkusno obdobje v obdobju od šestih mesecev do petih let, ki ga glede na okoliščine vsakega posameznega primera določi sodišče (407. člen ZFPPIPP), pomeni za dolžnika odpust obveznosti, ki so nastale do začetka postopka osebnega stečaja in v postopku niso bile poplačane iz premoženja, ki ga je imel dolžnik ob začetku postopka in ne iz tistega, ki ga je pridobil v času trajanja preizkusnega obdobja (prvi odstavek 399. člena ZFPPIPP). Za določene, taksativno naštete obveznosti, zakon določa, da za njih odpust ne učinkuje (408. člen ZFPPIPP). Pravna dobrotu odpusta obveznosti je namenjena le vestnemu in poštenemu dolžniku, saj močno posega v ustavno varovano pravico upnika do zasebne lastnine (33. člen Ustave) in učinkovitosti sodnega postopka (23. člen Ustave), katerega namen je tudi izpolnitev obveznosti, ki iz izvršilnega naslova izhaja. Z vidika upnika je odpust obveznosti pravna dobrotu, ki je v izključno korist dolžnika. Osebni stečaj je v Sloveniji še vedno povezan z močno stigmo in prepričanjem javnosti, da gre za institut, ki omogoča »podjetnim« posameznikom, da se neupravičeno rešijo dolgov.

Revščina je družbeni pojav, ki je posledica dohodkovne neenakosti v družbi. Stopnja revščine nam pove, koliko odstotkov ljudi živi pod določeno mejo dohodkov ali izdatkov. Revščina je eno pomembnejših področij in kaže stopnjo neenakosti, oziroma različnost nivoja socialne varnosti, na katero posega država s svojimi regulacijskimi mehanizmi. Po podatkih Statističnega Urada RS je leta 2020 v Sloveniji pod pragom tveganja revščine živelo 243.000 ljudi. Med njimi največjo skupino, okoli 90.000, predstavljajo posamezniki starejši od 65 let, ki živijo sami, drugo skupino predstavljajo zaposleni revni, torej posamezniki, ki kljub zaposlitvi živijo pod pragom revščine. Tretjo skupino predstavljajo brezposelni, četrto skupino invalidi in delovno neaktivno prebivalstvo. V zadnjo skupino uvrščamo preko 40.000 otrok.

V prispevku na eni strani predstavim osnovno teoretično podlago postopka osebnega stečaja in odpusta obveznosti ter na kratko predstavim pozitivno pravno ureditev odpusta obveznosti v Sloveniji. Po drugi strani pa je temeljni namen prispevka analizirati ali lahko pravila o osebnem stečaju in odpustu obveznosti vplivajo na obseg revščine in ali lahko pravila o odpustu obveznosti tudi neposredno ali posredno vplivajo na zmanjšanje tega pojava v modernih potrošniških družbah. Glede na strukturo prebivalstva, ki živi pod pragom revščine, lahko postavim hipotezo, da pravila osebnega stečaja in odpusta obveznosti težko pomembno prispevajo k odpravi tveganja revščine. Brez širše empirične analize tega seveda ni mogoče z gotovostjo trditi.

V uvodnem delu bom predstavil normativno ureditev postopka osebnega stečaja in odpusta obveznosti, in sicer z namenom razumevanja tega instituta in njegove potencialne vloge pri zmanjšanju premoženjskih obveznosti. Uvodni del zaključujem s predstavitvijo temeljnih statističnih značilnosti osebnega stečaja v Sloveniji in nekaterimi kazalniki, ki nakazujejo na finančno stanje Slovencev. V uvodnem delu se naslanjam na ugotovitve iz lastnega prispevka o temeljnih značilnosti postopka odpusta obveznosti (Cepec, 2016). V drugem delu prispevka predstavim fenomen revščine, izpostavim tiste skupine prebivalstva, ki so po podatkih najbolj na udaru revščine in skozi sintezo in z logičnim sklepanjem analiziram, kakšno vlogo lahko v boju z revščino sploh igra postopek osebnega stečaja.

2 Osebni stečaj

Kot rečeno v uvodu, sta osebni stečaj in postopek odpusta obveznosti v svojem bistvu dva ločena postopka, ki bi lahko brez vsakršnih težav obstajala eden brez drugega in na njiju, kot na enoten postopek, gledamo pravzaprav šele zadnjih 40 let. Postopek osebnega stečaja je primerjalnopravno razmeroma podoben, saj gre za sistem organizirane prodaje premoženja insolventnega dolžnika in razdelitev tega premoženja med njegove upnike. Temeljne razlike med pravnimi redi so utemeljene prav na dejstvu, da fizična oseba po koncu stečaja ne preneha, le-te so torej v obsegu in vrsti premoženja, ki ga lahko dolžnik izvzame iz stečajne mase in vprašanju, ali pravni red dolžniku omogoča nekakšen postopek finančne reorganizacije, v katerem se insolventni dolžnik skuša z upniki dogovoriti za obseg in način plačila terjatev, v zameno pa lahko obdrži vsaj del svojega, iz stečaja sicer neizvzetega, premoženja. Postopek odpusta obveznosti je poseben postopek, v katerem pravni red prezadolženi fizični osebi brez soglasja upnikov ter pod vnaprej predpisanimi pogoji in postopku omogoči odpust njenih obveznosti do upnikov. Pravne ureditve postopka odpusta obveznosti so med pravnimi redi zelo različne. Od tradicionalno dolžniku prijaznemu sistemu v ZDA, kjer v praksi ovir za odpust obveznosti pravzaprav ni, do številnih pravnih redov, ki odpusta obveznosti sploh ne poznajo ali pa zanj določajo stroge pogoje oziroma omejitve, tako pri vprašanju, kdaj je odpust sploh dovoljen kot tudi v obsegu odpusta.

Zgodovinsko je bila prezadolženost posameznikov razumljena kot anomalija in posledično povezana predvsem z veliko stigmo za prezadolženega posameznika in z njegovim ostrim kaznovanjem.¹ Po drugi strani sta tako teorija kot tudi praksa že v rimskih časih začeli razlikovati med »goljufivimi« in »poštenimi« dolžniki in sta jih tudi drugače obravnavali. V antičnih časih so poznali tudi generalne odpuste obveznosti oziroma generalna zmanjšanja obveznosti dolžnikov. Tako je Solon z zakonom *seisachtheia* zaukazal, da se nemudoma odpišejo vsi dolgovi, zasužnjeni dolžniki pa vnovič pridobijo svobodo. Leta 86 pred našim štetjem so v Rimu sprejeli *Lex Valeris*, ki je določal, da se vsi dolgovi Rimljanov zmanjšajo za tri četrtine njihove vrednosti (Cepec, 2016(b), str. 5-10). O odpuščanju dolgov govori tudi Sveto pismo, po katerem bi morali vsakih sedem let odpustiti dolgove svojim dolžnikom.² V srednjem veku so odpust obveznosti prvi omogočali Nizozemci v 16. stoletju, v 18.

¹ Insolventni dolžniki so bodisi izgubili življenje, upniki so dolžnike ali člane njihove družine zasužnjili in/ali telesno kaznovali, tudi pohabili. Podrobneje o zgodovinskem razvoju glej na primer (Cepec, 2016b).

² Mojzesova knjiga 15,1-11.

stoletju pa so jim sledili Angleži.³ O moderni zakonodaji, ki sistemsko ureja postopek odpusta obveznosti kot del postopka osebnega stečaja, pa v praksi, razen v ZDA, govorimo šele od 80. let 20. stoletja dalje.⁴

Razlikovanje položaja poštenih od nepoštenih dolžnikov je še danes eden od osrednjih elementov postopka odpusta obveznosti, saj pravzaprav vsi zakonodajalci z uporabo različnih nomotehničnih rešitev oziroma, z uporabo različnih pravnih mehanizmov, želijo ločiti poštene od nepoštenih dolžnikov.⁵

V jeziku moderne teorije govorimo o vprašanju *ex ante* učinkovitosti osebnega stečaja. V skladu s to teorijo ima osebni stečaj dva cilja, in sicer zavarovati dolžnika pred posledicami nepričakovanih dogodkov, ki zmanjšajo njegove prihodke in/ali premoženje in s tem povzročijo insolventnost, ter na drugi strani preprečevanje moralnega hazarda pri dolžnikih, ki jim osebni stečaj, po razmeroma preprostem postopku omogoča, da se »nekaznovano«, nekontrolirano, zadolžujejo. Temeljna praktična težava je v tem, da sta omenjena cilja v pomembnem delu nasprotju, saj pravna ureditev, ki omogoča boljše »zavarovanje« dolžnika, hkrati nujno povzroča višji moralni hazard in obratno.⁶

Sodobna teorija na podlagi znanja o *ex ante* učinkovitosti deli modele postopkov osebnega stečaja na štiri vrste, in sicer:

1. tržni model, pri katerem je osebni stečaj razumljen kot način alokacije kreditnih tveganj (model, značilen za ZDA in Kanado);
2. omejevalni model, ki temelji na ideji, da je osebni stečaj deviacija od normalnega stanja in postavlja omejitve ter delno diskvalificira dolžnika (značilno za Veliko Britanijo, Avstralijo in Novo Zelandijo);

³ Iz zgodovine je zagotovo najbolj poznana angleška ureditev iz *Statute of Anne*, ki jo mnogi (sicer napačno) omenjajo kot prvo pravno ureditev odpusta dolga (Obširno o *Statute of Ann* ter o zgodovinskem razvoju instituta odpusta dolga glej (McCoid, 1996) in tudi (Tabb, 1995)). Gre za prvo moderno anglo-ameriško zakonodajo, ki je urejala vprašanje prezadolženosti trgovcev in je poštnim trgovcem, ki so sodelovali z upniki, omogočala odpust obveznosti. Akt je omogočal, da se takemu dolžniku dopusti, da obdrži del svojega premoženja oziroma določen mesečni znesek, nujen za preživetje oziroma je omogočal celo odpust obveznosti. Nesodelovanje dolžnika je bilo obravnavano kot kaznivo dejanje, ki se je kaznovalo s smrtno kaznijo. Podrobneje o zgodovini insolventnega prava glej (Cepec, 2016b).

⁴ (Efrat, 2006) v zelo zanimivi študiji pojasnjuje, da je do spremembe odnosa Američanov do insolventnosti in neuspeha ter s tem izgube stigme stečaja prišlo v 60. letih 20. stoletja.

⁵ O pomenu vloge »poštenega« dolžnika in o zgodovinskem razvoju zakonodajnih tehnik, ki bi razlikovale med poštenimi in nepoštenimi dolžniki, glej na primer nekoliko starejši članek (Howard, 1987).

⁶ Za celoten teoretičen model *ex ante* učinkovitosti osebnega stečaja glej (Adler, Polak, Schwartz, 2000).

3. model prevzemanja obveznosti (angl. *liability model*), ki temelji na ideji, da morajo tudi prezadolženi dolžniki prevzeti del bremena plačila obveznosti nase in so postopki zato sestavljeni iz obveznih programov minimalnega poplāčila upnikov kot pogoj za odpust obveznosti (model, značilen za Nemčiji in Avstriji); ter
4. model usmiljenja, ki temelji na ideji odpuščanja dolgov dolžnikom, ki so postali prezadolženi zaradi nepričakovanih ekonomskih šokov (Francija, Belgija, Nizozemska in skandinavske države) (Heuer, 2014, str. 68).⁷

Ideja o odpustu obveznosti prezadolženemu posamezniku je tradicionalno tesno povezana z osnovno filozofsko idejo, da je nečloveško, če mora posameznik trpeti posledice, ki jih s seboj prinese stalno »nadlegovanje« upnikov in da je zato pravično, da se poštenemu posamezniku omogoči možnost novega začetka oziroma razbremenitve nesorazmernega bremena obveznosti (Flint, 1991, str. 520).⁸ Na drugi strani pa je pogled na prezadolženost in odpust obveznosti tudi povsem pragmatičen, saj se številni posamezniki znajdejo v tako visokih dolgovih, da jih tako ali tako ne bi mogli nikoli povrniti, zato izgubijo vsakršno motivacijo za ustvarjanje dohodka in svoj človeški kapital bodisi »zamrznejo« na tisti minimum, na katerega upniki ne morejo poseči in/ali ga aktivneje uporabljajo za delo na črno oziroma za skrivanje ustvarjenega dohodka in premoženja (Halinan, 1986, str. 139).

Temeljna značilnost postopka odpusta obveznosti je torej povezana z idejo, da se morajo upniki v zameno za dolžnikovo aktivno sodelovanje pri vsaj delnem odplačilu dolga odpovedati delu terjatev do dolžnika. Z vidika spodbud morajo biti pravila postavljena tako, da imajo tako upniki kot tudi dolžnik ustrezne spodbude, da medsebojno sodelujejo. Z vidika dolžnika oziroma postopka odpusta dolga to predvsem pomeni, da mora premoženje, ki ga bo dolžnik lahko obdržal, zanj predstavljati ustrezno visoko vrednost, da bo pripravljen sodelovati z upniki (McCoid II, 1996, str. 186).

Z vidika sodobne pravne teorije je prezadolženost na eni strani povezana z idejo tako imenovanega novega začetka in na drugi strani s paradigmo varstva potrošnikov.

⁷ Več o različnih modelih pravne ureditve osebnega stečaja glej v (Ramsay, 2015).

⁸ V slovenski literaturi o tem tudi (Ude, 1997, str. 1354) in (Keresteš, 2010, str. 134).

Z vidika teorije o novem začetku tudi v sodobni pravni ureditvi še vedno obstaja delitev na pravne sisteme, ki sledijo anglo-ameriški ureditvi, v kateri je osebni stečaj razumljen kot ena od številnih napak v delovanju trga, in na evropsko-skandinavski model, ki osebni stečaj povezuje s socialnimi vprašanji in v postopek vključuje moralno noto. Za anglo-ameriški sistem je tako značilna ideja novega začetka, torej omogočanje hitrega postopka osebnega stečaja z malo omejitvami pri odpustu dolga in s temeljno idejo, da je prezadolženost fizične osebe stvar tržnega tveganja ter delovanja in da je tako tveganje sestavni del modernega gospodarskega in družbenega sistema. Moderna družba v želji po gospodarskem razvoju sistemsko spodbuja podjetništvo in s tem povezano tveganje v primeru neuspeha. Vsota negativnih učinkov neuspešnih podjetniških podjemov je po mnenju modernih gospodarstev manjša, kot so pozitivni učinki uspešnih podjetniških zgodb. Osebni stečaj in z njim povezan odpust obveznosti sta v takih sistemih učinkovita in pravzaprav edini delujoč sistem za omogočanje druge možnosti in za aktivno spodbujanje podjetništva (ideja novega začetka, angl. *fresh start*).

Evropsko-skandinavski model insolventnost posameznika obravnava predvsem z vidika potencialne socialne stiske prezadolžene fizične osebe in z vidika ustreznega moralno-ekonomskega ravnanja pri zadolževanju. Ti sistemi v postopek osebnega stečaja posledično vključujejo tako načrte za poplačilo dolga kot tudi obvezna finančna svetovanja oziroma izobraževanja (Niemi-Kiesilainen, 1999, str. 494).

Teorija osebnega stečaja oziroma odpusta obveznosti, kot posebnega mehanizma v okviru varstva potrošnikov, temelji na psiholoških študijah, ki dokazujejo, da ljudje sistemsko podcenjujemo bodoča tveganja, ki so povezana z današnjim trošenjem ali investiranjem. Pri tem ne gre toliko za podcenjevanje višine dolga, ampak predvsem za podcenjevanje tveganja, povezanega z zdravjem, izgubo službe, razpadom družine, lokalnimi ali globalnimi finančnimi krizami, verjetnosti propada podjetja itd (Kilborne, 2006, str. 24).

Po drugi strani teorija poudarja, da moderen ekonomski sistem oziroma model deluje na ideji potrošniškega trošenja in da lahko gospodarski razvoj in blaginja uspevata, zgolj dokler ljudje trošijo za potrošne dobrine. Tak gospodarski sistem zato ljudi spodbuja k (ne)racionalnemu trošenju in posledično v tveganje prezadolženosti. Pri tem je treba dodati, da so kreditne institucije kot profesionalni kreditodajalci bolj sposobne oceniti tveganje, da potrošniki ne bodo zmogli vrniti izposojenega denarja in da ta tveganja v obliki višjih obrestnih mer prenašajo na

bremena potrošnikov, ki posojila redno odplačujejo. S tega vidika so kreditne institucije tista stranka v posojilnem razmerju, ki lažje oziroma z nižjimi stroški prevzema tveganja potencialnih sprememb okoliščin posojilojemalca, zaradi katerih ta svojih obveznosti ni več sposoben poravnati. Posameznikovo psihološko (biološko) pogojeno podcenjevanje tveganj v povezavi s spodbudami, ki jih prinaša paradigma potrošniške družbe, ki lahko obstaja samo, če ljudje (ne)kontrolirano trošijo, nujno pripelje do množice prezadolženih posameznikov in tak sistem lahko deluje samo, če vsebuje tudi razmeroma preprost sistemski izhod iz prezadolženosti. (Kilborne, 2006, str. 24; Ramsay, 1997, str. 274).

Osební stečaj oziroma predvsem odpust obveznosti je možno razumeti tudi kot socialno *force majeure* zasebnega prava. Za nekatere pravne sisteme možnost osebnega stečaja in sistem odpusta obveznosti nadomešča pridobitve socialne države. Primerjalni pogled pokaže, da imajo države s šibkejšim sistemom socialne varnosti liberalnejše ureditve osebnega stečaja in obratno. V takih sistemih država s pravno ureditvijo breme socialne države prenese na zasebne upnike, ki izgubijo možnost uveljavljanja terjatev zoper prezadolžene (socialno ogrožene) posameznike, ki praviloma postanejo insolventni zaradi posledic različnih socialnih dogodkov, kot so izguba službe, bolezen, starost ipd. (Ramsay, 1997, str. 278).⁹

Prezadolženost je lahko posledica tudi različnih deviantnih ravnanj. Po drugi strani pa taka ravnanja predstavljajo tudi zgolj navidezno prikazovanje prezadolženosti z namenom zlorabe osebnega stečaja, pri čemer posamezniki s pomočjo skrivanja premoženja ali njegovega brezplačnega prenosa na druge osebe dosežejo insolventnost in posledično potem tudi odpust obveznosti. V veliki večini primerov prihaja do deviantnih ravnanj po tem, ko dolžnik postane insolventen oziroma ko mu insolventnost grozi. V takih trenutkih posamezniki želijo zaščití preostanek svojega premoženja, svoji družini omogočiti dostojno življenje ipd. in v ta namen bodisi skrijejo premoženje ali pa ga brezplačno prenašajo na druge osebe in s tem oškodujejo upnike.

⁹ Glej tudi (Wilhelmsson, 1990). V slovenski literaturi o tem tudi (Sladič, 2008, str. 22) in (Keresteš, 2010, str. 135). Gledano povsem z ekonomskega vidika, bi lahko pričakovali tudi ravno obraten rezultat, v katerem bi potrošniki, ki živijo v državah s široko vzpostavljenimi sistemi mreže socialne varnosti, sprejemali večja tveganja v svojem podjetniškem ali/in potrošniškem življenju in se še bolj nenadzirano zadolževali, saj bi vedeli, da bi lahko, v primeru nepričakovanih dogodkov in posledično socialni stiski, vedno pričakovali aktivno pomoč socialne države.

Iz tega kratkega teoretičnega pregleda lahko ugotovimo, da teorija ponuja kar nekaj racionalnih utemeljitev za pravno ureditev osebnega stečaja in postopka odpusta obveznosti. Osebni stečaj tako na eni strani temelji na (1.) ideji o možnosti novega začetka (angl. *fresh start*); (2.) je utemeljen kot poseben del varstva potrošnikov v moderni potrošniški ekonomiji ali (3.) kot del prava socialne varnosti. Po drugi strani je osebni stečaj še vedno razumljen kot rezultat ali kot priložnost za (4.) deviantna ravnanja (Ramsay, 1997, str. 269).

2.1 Analiza temeljnih značilnosti odpusta obveznosti v Sloveniji

Postopek osebnega stečaja in postopek odpusta obveznosti sta bila v slovenski pravni red vnesena leta 2008 s sprejetjem ZFPPIPP.¹⁰ Zakonodajalec je postopka uredil po vzoru nemške in avstrijske ureditve, z nekaterimi pomembnimi prilagoditvami. Iz predloga zakona in iz razprave v Državnem zboru ni mogoče ugotoviti, zakaj se je zakonodajalec odločil za kopiranje nemško-avstrijskega modela, še manj, zakaj je izpustil nekatere njihove temeljne značilnosti. Pri tem imam v mislih predvsem neuporabo nemško-avstrijskih pravil o postopku tako imenovanega načrta poplačila terjatev (prisilne poravnave) med dolžnikom in upniki, kar predvidevata tako avstrijski kot tudi nemški zakon in, navsezadnje, tudi ameriška ureditev, ki tudi v osebnem stečaju razlikuje med postopkoma po sedmem in trinajstem poglavju Stečajnega zakona.¹¹ Možnost priprave načrta poplačila terjatev v zameno za del obstoječega »neizzetega« premoženja fizične osebe, je lahko, vsaj *ex post*, učinkovita, saj potencialno motivira dolžnika, da v zameno za del stečajne mase upnikom obljubi delež v bodočih dohodkih. Čeprav je večina stečajnih dolžnikov v Sloveniji tako brez premoženja kot tudi brez dohodkov, to še ne more biti razlog, da bi bila taka ureditev škodljiva ali nepotrebna. Dodatna zanimivost je, da se slovenski zakonodajalec ni odločil za sistem obveznega izobraževanja insolventnih dolžnikov, kar je ena od pogostih značilnosti predvsem evropskih pravnih redov (Niemi-Kiesilainen, 1999, str. 498). Slovenski zakon drugače kot večina evropskih ureditev tudi ne pozna kogentnega načrta poplačila upnikov.¹²

¹⁰ Pred sprejetjem ZFPPIPP je bil osebni stečaj možen samo nad samostojnim podjetnikom.

¹¹ Razlika med postopkoma po sedmem in trinajstem poglavju v ameriški ureditvi je v tem, da v primeru sedmega poglavja dolžnik izgubi svoje obstoječe premoženje, razen tistega, ki je iz stečaja izvzeto, vendar mu je takoj odobren odpust obveznosti in ima s tem neobremenjen človeški kapital, torej bodoče dohodke. V trinajstem poglavju pa sklone sporazum z upniki, po katerem lahko obdrži obstoječe premoženje, vendar mora v zameno določeno število let (tri do pet) upnikom namenjati določen odstotek svojih bodočih zaslužkov, pri čemer mora biti neto sedanja vrednost teh plačil vsaj enaka vrednosti sedanjih sredstev dolžnikove stečajne mase. Glej na primer (Adler in drugi, 2000, str. 587).

¹² O tej temeljni značilnosti evropskih pravnih redov glej: (Ramsay, 2007; Kilborne, 2006) ali pa (Niemi-Kiesilainen, 1999).

Za lažje razumevanje odprtih dilem postopka odpusta obveznosti v Sloveniji bom v nadaljevanju, najprej zelo na kratko, predstavil temeljne poteze postopka ter predstavil še nekaj statistično-empiričnih značilnosti slovenskih gospodinjestev ter konkretnih postopkov osebnega stečaja v Sloveniji.

Enako kot stečajni postopek nad pravno osebo se tudi postopek osebnega stečaja vodi zaradi sorazmernega in hkratnega plačila navadnih terjatev vseh upnikov iz premoženja stečajnega dolžnika (prvi odstavek 382. člena ZFPPIPP). Postopek osebnega stečaja se deli na predhodni in glavni postopek. V predhodnem postopku sodišče odloča o pogojih za začetek postopka zaradi insolventnosti. Glavni postopek zaradi insolventnosti se začne s sklepom, s katerim sodišče odloči o začetku postopka zaradi insolventnosti (49. člen ZFPPIPP). Postopek zaradi insolventnosti se začne, če dolжник postane insolventen in so izpolnjeni drugi pogoji, ki jih za posamezno vrsto postopka določa zakon (50. člen ZFPPIPP). Postopek osebnega stečaja lahko sproži sam dolжник ali upnik. Če postopek sproži dolжник, mu ni treba dokazovati insolventnosti. Z začetkom postopka se insolventnemu dolžniku omeji poslovna sposobnost pri razpolaganju s premoženjem, ki je del stečajne mase. Stečajni dolжник prav tako ne more sklepati pogodb in opravljati drugih pravnih poslov ali dejanj, katerih predmet je razpolaganje z njegovim premoženjem, ki spada v stečajno maso, prav tako pa brez soglasja sodišča ne more najeti kredita ali posojila ali dati poročstva, odpreti novega transakcijskega ali drugega denarnega računa ali se odpovedati dediščini ali drugim premoženjskim pravicam. Z začetkom osebnega stečaja samodejno preneha tudi status podjetnika ali zasebnika in s tem dnem, ne glede na datum izbrisa iz registra, prenehajo tudi vsa obvezna socialna zavarovanja, v katera je bil stečajni dolжник vključen na podlagi statusa podjetnika ali zasebnika. S premoženjem dolžnika, ki je del stečajne mase, do konca stečajnega postopka razpolaga stečajni upravitelj. V ta namen mora upravitelj odpreti fiduciarni račun, ki služi unovčenju ter upravljanju stečajne mase. V postopku osebnega stečaja se sledi namenu, da se vsi upniki iz premoženja dolžnika poplačajo hkrati in enakomerno. Upravitelj tako zasleduje cilj, da se premoženje, ki je lahko del stečajne mase, unovči in proda ter razdeli med upnike. V stečajno maso spada premoženje, katerega imetnik je stečajni dolжник ob začetku stečajnega postopka, in premoženje, ki ga pridobi med stečajnim postopkom, z izjemo premoženja, ki je po posebnih pravilih iz stečajne mase izvzeto.¹³ Postopek osebnega stečaja se lahko konča šele, ko je

¹³ Slovensko insolvenčno pravo se pri obsegu izvzetja premoženja zelo pragmatično sklicuje na določbe izvršilne zakonodaje in s tem omogoča, da imajo upniki oziroma njihove terjatve tako v izvršbi kot tudi v stečaju enak položaj.

unovčeno celotno premoženje dolžnika in opravljena razdelitev upnikom. Če je bil znotraj postopka osebnega stečaja začel tudi postopek odpusta obveznosti, postopka osebnega stečaja ni mogoče končati, dokler ni končan postopek odpusta obveznosti.

Postopek odpusta obveznosti je fakultativni postopek, ki se izvede znotraj postopka osebnega stečaja. Čeprav zakonodajalec do novele ZFPPIPP-G namena odpusta obveznosti ni opredelil, je iz zakona implicitno izhajalo, da je namen odpusta obveznosti omogočiti dolžniku, da v posebnem postopku doseže odpust njegovih obveznosti do navadnih upnikov.¹⁴

V skladu z ZFPPIPP se postopek odpusta obveznosti izvede znotraj postopka osebnega stečaja pod pogojem, da je dolžnik do izdaje sklepa o končanju postopka osebnega stečaja vložil predlog za odpust obveznosti. Odpust obveznosti v skladu z določbami 399. člena ZFPPIPP (pred novelo G) ni bil dovoljen:

»1. če je bil stečajni dolžnik pravnomočno obsojen za kaznivo dejanje proti premoženju ali gospodarstvu, ki še ni izbrisano;

2. če je stečajni dolžnik v zadnjih treh letih pred uvedbo postopka osebnega stečaja dal neresnične, nepravilne ali nepopolne podatke, ki jih davčni organ potrebuje za pobiranje davkov, zaradi česar mu je pristojni davčni organ dodatno ali naknadno odmeril davek v znesku najmanj 4.000 evrov;

3. če so bile stečajnemu dolžniku njegove obveznosti že odpuščene in od pravnomočnosti sklepa o odpustu teh obveznosti še ni preteklo deset let;

4. če je stečajni dolžnik v zadnjih treh letih pred uvedbo postopka osebnega stečaja prevzemal obveznosti, ki so nesorazmerne z njegovim premoženjskim položajem, če je razpolagal s svojim premoženjem neodplačno ali za neznatno plačilo, če lahko glede na njegov premoženjski položaj v celoti izpolni svoje obveznosti.«

Sodišče po uradni dolžnosti preverja zgolj prvo in tretjo točko iz 399. člena ZFPPIPP. O drugi in četrti točki odloča sodišče samo na podlagi ugovora upnikov ali upravitelja. Če sodišče ne ugotovi ovir iz prve in tretje alineje, izda sklep o začetku postopka odpusta obveznosti, v katerem določi tudi preizkusno dobo. Pri določitvi preizkusne dobe mora sodišče upoštevati:

- starost in družinske razmere dolžnika,

Zakon s tem sledi temeljnemu načelu omejevanja redistribucije premoženja v insolvenčnih postopkih. Glej 389. člen ZFPPIPP v povezavi z 224. členom ZFPPIPP.

¹⁴ Glej na primer sodbo Vrhovnega sodišča RS X Ips 16/2013 z dne 30. maja 2013.

- njegovo zdravstveno stanje in druga osebna stanja ter
- razlog za nastanek dolžnikove insolventnosti.¹⁵

Po preteku preizkusnega obdobja in, v kolikor je dolžnik izpolnil vse zahtevane obveznosti ter ni bil vložen ugovor proti odpustu obveznosti,¹⁶ izda sodišče sklep o odpustu obveznosti, s katerim dolžniku odpusti obveznosti za vse (navadne) terjatve upnikov do dolžnika, ki so nastale do začetka postopka osebnega stečaja in ki niso bile poplačane v stečajnem postopku.

Pri analizi ureditve odpusta dolga je zelo pomembno, kako je sodna praksa zapolnila razmeroma odprto normativno ureditev pri postavljanju kriterijev, ki pomenijo ovire za odpust obveznosti na eni strani, pa tudi, kako se v praksi uporabljajo kriteriji, ki naj sodišču služijo kot merila za določitev dolžine preizkusne dobe. Analizo sodne prakse je do zdaj pri nas opravila zgolj Mulec (2016).

Pri uporabi pravil o razlogih, ki pomenijo oviro za odpust obveznosti, analiza pokaže, da so najpogostejši razlog ovire za odpust obveznosti iz 399. člena ZFPPIPP (ovire za odpust obveznosti), čemur sledi razlog po 401. členu ZFPPIPP, torej da dolžnik ni iskal zaposlitve, je odklonil delo oziroma prenehal z delovnim razmerjem oziroma v praksi, da ni mesečno pošiljal poročil o dejanjih, ki jih je opravil, da bi našel zaposlitev. Pogosto je bil razlog za končanje postopka odpusta obveznosti dejstvo, da dolžnik ni v celoti prikazal svojega premoženja (384. člen ZFPPIPP), v nekaj deset primerih pa dejstvo, da ni spoštoval omejitve poslovne sposobnosti (386. člen ZFPPIPP). (Mulec, 2016, str. 93)

Znotraj zakonsko opredeljenih ovir za odpust obveznosti iz 399. člena ZFPPIPP je, z vidika analize najpomembnejši četrti odstavek, ki določa, da odpust obveznosti med drugim ni mogoč, če je dolžnik prevzemal nesorazmerne obveznosti glede na svoj premoženjski status. Nomotehnična uporaba pravnega standarda pri opredelitvi ovire za odpust obveznosti od sodišč namreč zahteva, da pojem vsebinsko zapolnijo v vsakem konkretnem primeru. Z vidika vsebinske analize je zato bistveno, kako so sodišča ta pravni standard zapolnjevala.

¹⁵ Zakon pri tem sodišču ne določa, ali omenjeni kriteriji preizkusno dobo podaljšujejo ali pa jo skrajšujejo.

¹⁶ Ali če je bil ugovor proti odpustu obveznosti pravnomočno zavržen ali zavrnjen.

Novela ZFPPIPP-G je bila sprejeta konec marca 2016 in je začela veljati 26. maja 2016. Novela obširneje posega prav v institut osebnega stečaja, ki od uveljavitve leta 2008 ni bil pomembneje spremenjen ali prenovljen. Vsaj z vidika medijskega poročanja, je bil glavni razlog za posege v ureditev osebnega stečaja negotovanje javnosti in stroke, zaradi številnih zlorab postopka odpusta obveznosti oziroma jeza in razburjenje javnosti, ob poročanju o različnih posameznikih, ki so se znašli (aktivno ali pasivno) v postopku osebnega stečaja. Novela je na področje osebnega stečaja prinesla kar nekaj sprememb, pri čemer so, z vidika »obrambe« pred zlorabami, verjetno najpomembnejše:

- podaljšano obdobje izpodbojnosti pravnih dejanj stečajnega dolžnika iz treh na pet let;
- na novo opredeljena dolžnost dolžnika, da sodeluje s sodiščem in z upraviteljem ter da se odziva na sodna pisanja in pozive; ter
- popolnoma spremenjen 399. člen ZFPPIPP, ki opredeljuje ovire za odpust obveznosti.

Za vidika tega prispevka je potrebno analizirati predvsem spremembe 399. člena ZFPPIPP, ki v prvem odstavku, po novem, opredeljuje namen odpusta obveznosti: *»Namen odpusta obveznosti je **poštenemu in vestnemu stečajnemu dolžniku** omogočiti, da preneha tisti del njegovih obveznosti, ki jih ni zmožen izpolniti iz premoženja, ki ga ima ob začetku postopka osebnega stečaja ali ki ga lahko pridobi med postopkom osebnega stečaja do poteka preizkusnega obdobja.«* (Poudaril J. C.).

Zakon nato v drugem odstavku opredeljuje dva položaja, pri katerih odpust ni dovoljen, in sicer v primeru pravnomočne obsodbe za kaznivo dejanje proti premoženju ali gospodarstvu¹⁷ ter v primeru »dolžnikov povratnikov« ali dolžnikov, ki jim je bil odpust obveznosti v prejšnjih stečajih zavrnjen.

¹⁷ Menim, da ta ureditev sicer ni nujno povsem logična, saj je mogoče najti številne praktične primere storilcev kaznivih dejanj, ki so pravnomočno obsojeni za kazniva dejanja, ki spadajo pod poglavje kazniva dejanja zoper premoženje, vendar njihova insolventnost s temi kaznivimi dejanji ni nikakor povezana, hkrati pa zgolj na podlagi kaznivih dejanj ni mogoče vedno nujno sklepati o njihovi nevednosti za odpust obveznosti. Če pa bi zakonodajalec menil, da je vsak storilec kaznivega dejanja nevreden odpusta obveznosti, potem bi bilo smiselno, da tudi na primer morilcem, posiljevalcem, storilcem kaznivih dejanj nasilja v družini itd. onemogočimo odpust obveznosti v osebnem stečaju.

Nov tretji odstavek 399. člena ZFPPIPP ovire za odpust obveznosti opredeljuje z generalno klavzulo, po kateri:

»odpust obveznosti ni dovoljen, če iz ravnanj stečajnega dolžnika v zadnjih petih letih pred uvedbo postopka osebnega stečaja ali glede na njegov premoženjski položaj izhaja, da bi bil odpust obveznosti temu stečajnemu dolžniku v nasprotju z namenom odpusta obveznosti (v nadaljnjem besedilu: zloraba pravice do odpusta obveznosti).«

Generalna klavzula je dopolnjena z nekaterimi primeroma navedenimi izpodbojnimi domnevami takih dejanj v novem četrtem odstavku 399. člena.¹⁸

Nova opredelitev namena postopka odpusta obveznosti, skupaj z uporabo generalne klavzule kot omejitve za odpust obveznosti in v kombinaciji s primeroma navedenimi izpodbojnimi domnevami, (*praesumptio iuris*) v sistem odpusta obveznosti prinaša tisto prožnost, ki je, po mnenju mnogih, sodišča do zdaj niso imela. Nomotehnična rešitev ureditve ovir za odpust obveznosti je logična, saj ni mogoče zajeti vseh možnih življenjskih položajev, pri katerih zakonodajalec ne želi, da se dolžnikom odpustijo njihove obveznosti. Menim, da zakon sicer še vedno ponuja premalo usmeritev pri razumevanju namena odpusta obveznosti, vendar hkrati sodiščem omogoča oziroma od njih celo zahteva bistveno aktivnejšo vlogo pri opredelitvi tistih položajev, ki jih bomo šteli kot take, da nasprotujejo vestnosti in poštenju ter, posledično, ne omogočajo odpusta obveznosti. Pri tem lahko zgolj upamo, da množičnost postopkov osebnega stečaja (vsaj taki so bili včasih občutki pri prebiranju sklepov) sodišč ne bo tako preobremenjevala, da ne bodo zmožla razviti konsistentne prakse ali še slabše, da so bodo omejevala »zgolj« s presojo primeroma naštetih izpodbojnih domnev. Menim, da je pri tem ključna naloga sodišča, da spretno krmari med Scilo in Karibdo, torej med preveč permissivno ureditvijo na eni strani, ki kar kliče po moralnem hazardu dolžnikov, ti bi lahko

¹⁸ Izpodbojne domneve, ki jih zakon opredeljuje v četrtem odstavku so:

»1. če je stečajni dolžnik v zadnjih petih letih pred uvedbo postopka osebnega stečaja ali po njegovi uvedbi dal neresnične, nepravilne ali nepopolne podatke, ki jih davčni organ potrebuje za pobiranje davkov ali prispevkov, zaradi česar mu je pristojni davčni organ dodatno ali naknadno odmeril davek ali naložil plačilo prispevkov v znesku najmanj 4.000 evrov,

2. če je stečajni dolžnik v zadnjih petih letih pred uvedbo postopka osebnega stečaja z neresničnimi, nepravilnimi ali nepopolnimi podatki o svojem premoženjskem položaju v svojo korist ali v korist druge fizične ali pravne osebe pridobil posojilo, subvencijo ali pomoč iz javnih sredstev v znesku najmanj 4.000 evrov,

3. če je stečajni dolžnik v zadnjih petih letih pred uvedbo postopka osebnega stečaja prevzemal obveznosti, ki so nesorazmerne z njegovim premoženjskim položajem, ali če je razpolagal s svojim premoženjem neodplačno ali za neznatno plačilo,

4. če je stečajni dolžnik izvedel pravno dejanje, ki ima po 271. členu tega zakona značilnost izpodbojnega pravnega dejanja in je bil v skladu z 277. členom tega zakona uveljavljen zahtevek za izpodbijanje tega pravnega dejanja, ali

5. če lahko stečajni dolžnik glede na njegov premoženjski položaj v celoti izpolni svoje obveznosti.«

namreč postali preveč »pogumni« pri zadolževanju in ustvarjali dodaten občutek nemoči in jeze pri povprečnem potrošniku, ki svoje obveznosti redno poravnava in pred preveč strogo razlago na drugi strani, ki bi v nasprotju z modernimi ugotovitvami psihologije, teorije iger in ekonomije, dolžnike naravnost »porinila« v svet nedovoljenega ali celo deviantnega ravnanja.

Sodna praksa je izoblikovala stališče, da pravni standard nesorazmernega prevzemanja obveznosti ni strogo objektiven, temveč je naloga sodišča, da pri presoji slednjega upošteva vse relevantne okoliščine glede dolžnikovega prevzemanja obveznosti in premoženjskega stanja, torej tudi subjektivne okoliščine (Mulec, 2016, str. 112). Višje sodišče v Ljubljani je tako v sklepu Cst 541/2015 z dne 29. septembra 2015 zapisalo, da:

»odpusta obveznosti ne more biti deležen tisti dolžnik, ki ni storil vsega, kar je v njegovi moči, da bi svoje dolgove poplačal, obveznosti pa se lahko odpustijo le tistim dolžnikom, ki kljub najboljšemu trudu ne uspejo poplačati svojih upnikov. Odpust obveznosti predstavlja pravno dobroto prezadolženemu dolžniku, vendar le pod pogojem, da dolžnik izkaže svojo vrednostno primernost za to dobroto, da se ni zadolževal lahkomiselno in da mu ni mogoče očitati špekulativnega ravnanja.«

Čeprav je sodna praksa pri razumevanju pravnega standarda sicer že razmeroma bogata, po mnenju N. Mulec (2016) vendarle še ne ponuja prave rdeče niti in številna vprašanja še vedno ostajajo odprta.¹⁹ Tako ni mogoče trditi, da je pravna praksa pravilo že tako oblikovala, da gre za predvidljivo pravno pravilo.²⁰

Med kriteriji za odmero dolžine preizkusne dobe ZFPPIPP našteva:

- starost in družinske razmere dolžnika,
- njegovo zdravstveno stanje in druga osebna stanja ter
- razlog za nastanek dolžnikove insolventnosti.

¹⁹ Več o sodni praksi glej (Mulec, 2016, str. 92 in nasl).

²⁰ Na tem področju je absolutno premalo naredila tudi pravna teorija, saj je bilo o tem malo napisanega, sodna praksa pa še ni bila sistematično analizirana. To pomanjkljivost zdaj vsaj deloma odpravlja prav delo (Mulec, 2016).

Mulec (2016) uvodoma ugotavlja, da sklepi v letu 2008 in 2009 pravzaprav niso bili obrazloženi, kadar pa so bili, so sodišča pogosto pomešala razloge, ki pomenijo oviro za odpust obveznosti in dejavnike, ki v skladu z ZFPPIPP vplivajo na dolžino preizkusne dobe. Sodišča so torej očitno, vsaj v zgodnji praksi, mešala med razlogi, ki pomenijo ovire za odpust obveznosti in merili za dolžino preizkusne dobe. Z analizo sklepov in sodb v letih 2010 do 2015 N. Mulec ugotavlja, da na dolžino preizkusne dobe, spol in družinska razmerja ne vplivajo. Drugače je s starostjo, glede katere so sodišča mlajšim dolžnikom v povprečju odmerjala daljše preizkusne dobe. Daljše preizkusne dobe je sodišče odmerjalo tudi zdravim in nezaposlenim posameznikom.

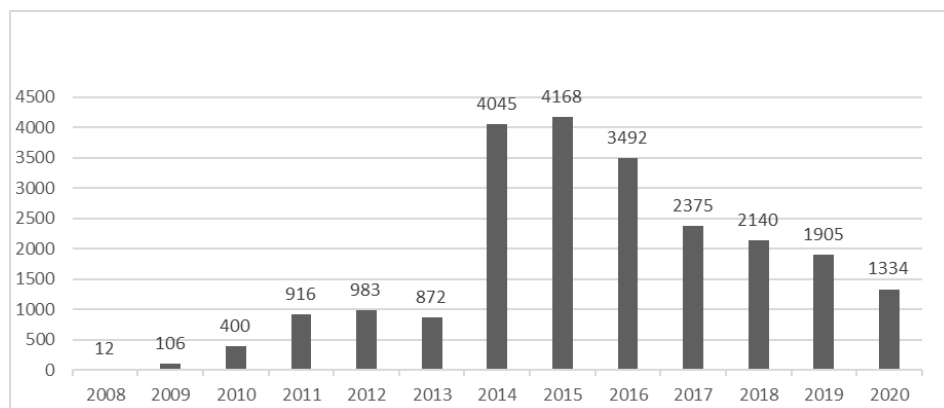
Na dolžino preizkusne dobe skoraj najpomembnejše vpliva razlog insolventnosti, čeprav raziskava ugotavlja, da pri tem sodišča razloge, ki bi sicer morali biti ovire za odpust obveznosti in torej odpust sploh ne bi smel biti možen, navajajo kot razloge za daljšo preizkusno dobo. Zanimivo je, da na dolžino preizkusne dobe zelo močno vpliva tudi višina dolga, čeprav ta ni zakonski kriterij za odmero dolžine preizkusne dobe, toda očitno kaže na to, da sodišča verjetno podzavestno in nehote, strožje ocenjuje tiste posameznike, ki so ustvarili večji dolg.²¹

Čeprav je iz zakonskega besedila jasno, da je namen preizkusne dobe v tem, da dolžniki v času preizkusne dobe, predvsem z uporabo človeškega kapitala, vsaj še delno poplačajo upnike, se je težko znebiti občutka, da v sodni praksi preizkusna doba deluje tudi kot nekakšno obdobje kesanja, v katerem bi moral posameznik premisliti o svojih dejanjih in o tem, kako bo v prihodnje prevzemal obveznosti. Na to kaže tako dejstvo, da je med kriteriji za odmero dolžine preizkusne dobe uporabljen razlog za nastanek insolventnosti kot tudi sodna praksa. O tem tudi sodnica Volk (2016), ki meni, da je preizkusna doba namenjena temu, da dolžniki v tem času dokažejo, da so vredni, da se jim po preteku preizkusnega obdobja ves preostali dolg, ki ga v tem obdobju niso poplačali, odpusti.

Osebni stečaj se je v našem pravnem prostoru razmeroma hitro uveljavil kot pomemben in pogosto uporabljen postopek. V dobrih dveh letih po uveljavitvi ZFPPIPP je namreč število postopkov na leto preseгло številko 1.000. Večje število osebnih stečajev je, vsaj do leta 2014, očitno ovirala zahteva po plačilu predujma za začetek postopka in, s tem v zvezi, postopki odobravanja brezplačne pravne pomoči.

²¹ Za natančno analizo z regresijskimi izračuni glej (Mulec, 2016, str. 99 in nasl).

Odprava zahteve po plačilu predujma, kadar postopek predlaga dolžnik sam, je v letu 2014 namreč povzročila več kot štirikratno povečanje števila predlogov za začetek postopka osebnega stečaja in to število se je v letu 2015 še povečalo. V naslednjih letih se je število začelih postopkov zopet začelo zmanjševati (glej Sliko 1). V Sloveniji je leta 2015 bilo začelih skoraj 21 postopkov osebnega stečaja na 10.000 prebivalcev, v letu 2020 je ta številka znašala samo še slabih 7 stečajev na 10.000 prebivalcev. V Nemčiji je v letu 2015 ta številka znašala 13 osebnih stečajev na 10.000 prebivalcev,²² v istem letu v Avstriji deset, v ZDA pa skoraj 55. V letu 2014 je bilo v Veliki Britaniji 21,8 stečaja na 10.000 prebivalcev (vrhunec je bil v letu 2009, in sicer 31).²³ Bistveno manjše je število začelih postopkov osebnega stečaja na Švedskem (8 na 10.000), v Švici (8 na 10.000) in na Nizozemskem (9 na 10.000).²⁴

Slika 1: Število osebnih stečajev po letih.

Vir: Ajpes, e-Objave.

²² Bürgel Wirtschaftsinformationen, Debt Barometer 2015. Najvišje število postopkov je bilo leta 2007, ko je znašalo 168 prebivalcev na 10.000.

²³ The Insolvency Service, Individual Insolvencies by Location, England and Wales, 2014.

²⁴ INSOL Europe, National Insolvency Statistics. Podatki, pridobljeni na podlagi uradnih statističnih podatkov iz posamezne države. (Ramsay, 2007, str. 260) opozarja, da so lahko uradni podatki o postopkih osebnega stečaja zavajajoči oziroma nepopolni, saj imajo posamezne države vsebinsko zelo različne ureditve in na primer poleg postopka osebnega stečaja poznajo še različne druge formalne in neformalne postopke zaradi insolventnosti fizične osebe. Vseh teh postopkov pa v uradnih statistikah ni, saj te upoštevajo »zgolj« formalne postopke osebnega stečaja. Kot primer tako navaja angleško ureditev, v kateri je bilo leta 2004 uradno 36.000 postopkov osebnega stečaja. Tej številki pa bi bilo treba prišteti še 11.000 postopkov prostovoljnega dogovora o poplačilu terjatev (angl. *Individual Voluntary Arrangements*) in 72.500 neformalnih postopkov načrtov obvladovanja dolgov (angl. *debt management plans*). Oba postopka bi v številnih državah šteli med postopka osebnega stečaja in bi bila številka ne 36.000, ampak kar 120.000, kar je kar 3,3-kratnik uradne številke.

Tabela 1: Število pravnomočno izdanih sklepov o odpustu obveznosti

Leto	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Število	834	851	2384	3601	3826	711

Vir: Ministrstvo za pravosodje, Predlog novele ZFPPIPP-H.

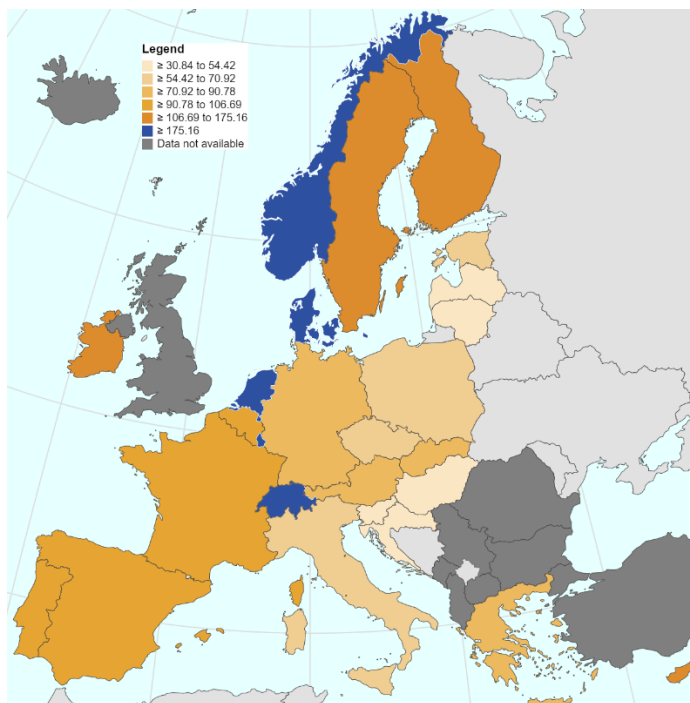
Podrobneje o načinih končanja postopkov osebnega stečaja, poplačilu upnikov itd., glej Priloga 1.

Za morebitno boljše razumevanje števila osebnih stečajev v posameznih državah, v naslednjem podpoglavju na kratko analiziram zadolženost gospodinjstev, obseg njihovih prihrankov in podatke o dohodkovni neenakosti med prebivalstvom.

2.2 Zadolženost slovenskih gospodinjstev, njihovi prihranki in dohodkovna neenakost

Če primerjamo povprečno zadolženost slovenskih gospodinjstev z obsegom njihovih prihrankov in ju primerjamo z gospodinjstvi drugih držav v EU ali Organizaciji za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD), lahko ugotovimo, da je položaj slovenskih gospodinjstev boljši (slike 2, 3 in 4) in da je, posledično veliko število začetih osebnih stečajev v letih 2014 do 2019, nekoliko presenetljivo. Zato bi bilo treba, po vzoru analiz iz tujih držav, za ustrezno analizo stanja in pripravo predlogov za morebitne reforme, posebno pozornost nameniti vprašanju, kdo je povprečen dolжник, ki se znajde v osebnem stečaju, torej kakšna je njegova izobrazba, kakšen je njegov zaposlitveni status, kaj so razlogi za prezadolženost itd. Samo na podlagi takšne analize bi lahko boljše razumeli, zakaj takšen obseg postopkov osebnega stečaja in tudi odpusta obveznosti.

Iz Slike 2 je razvidno, da je med državami članicami EU in EFTA najbolj zadolženo prebivalstvo severne Evrope (Danska, Norveška, Švedska in Nizozemska) ter prebivalci Švice, Irske in Cipra. Najmanj zadolženi so prebivalci Madžarske, Litve Slovenije in Hrvaške. Zadolženost na Sliki 2 je merjena kot odstotek dolga gospodinjstva v primerjavi z bruto dohodkom tega gospodinjstva. Indeks zadolženosti v skladu z Eurostat 2014 na Danskem tako znaša 214, 6 odstotkov v Sloveniji pa zgolj 42,9 odstotka.

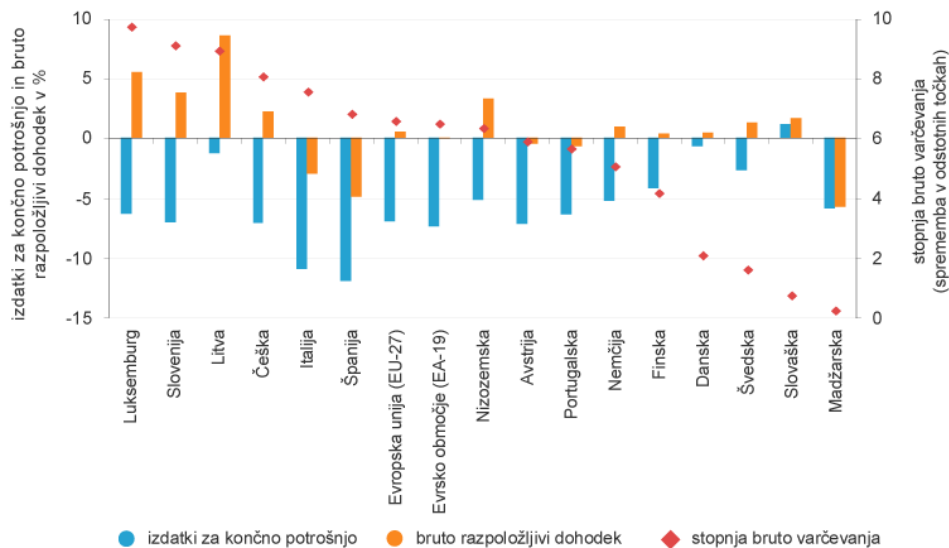

Slika 2: Zadolženost gospodinjstev v EU kot razmerje med dolgom in bruto dohodkom.

Vir: Eurostat, 2022.

Finančne obveznosti gospodinjstev v Sloveniji (posojila in druge obveznosti) so konec leta 2020 znašale 14,8 milijarde EUR ali 31,5 % BDP. Njihova rast je v letu 2020 v primerjavi z letom 2019 stagnirala (v 2019 je bila 4,2-odstotna, v 2020: 0,1-odstotna). Zlasti dolgoročna posojila (ročnost odplačila obveznosti daljša od enega leta) so se povečala v izrazito manjšem obsegu, kot v preteklih treh letih, in sicer za 101 milijon EUR ali 0,8 %. To nakazuje na nov trend in sicer povečevanje potrošniških posojil, ki so v zadnjih nekaj letih naraščala bistveno hitreje kot stanovanjska in druga posojila. (SURS, 2022) V strukturi finančnih obveznosti slovenskih gospodinjstev še vedno prevladujejo posojila in ta so v letu 2020 znašala 13 milijard EUR ali 88,2 % vseh finančnih obveznosti. Največji delež med posojili so sestavljala dolgoročna posojila (82,4 %), sledili so trgovinski krediti, avansi in druge obveznosti (11,8 %) ter kratkoročna posojila (5,8 %).

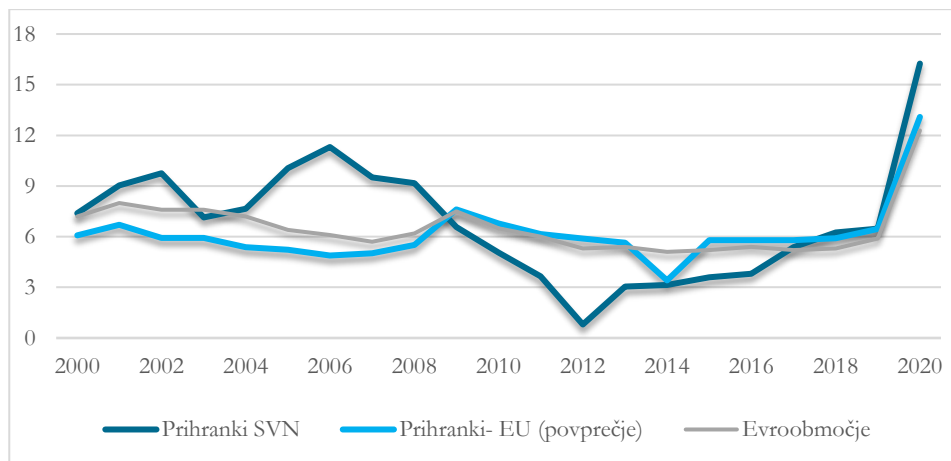
Stopnja varčevanja gospodinjstev v Sloveniji (delež bruto varčevanja v bruto razpoložljivem dohodku) je bila v letu 2020 rekordno visoka, 22,6-odstotna (dolgoročno povprečje od leta 2008 do 2020 znaša 13,4 %). Gospodinjstva v Sloveniji so v 2020 privarčevala povprečno višji delež razpoložljivega dohodka kot gospodinjstvo v evrskem območju in v Evropski uniji (SURS, 2022)

Slika 3: Spremembe stopnje varčevanja, potrošnje in razpoložljivega dohodka gospodinjstev, 2020

Vir: SURS, 2022

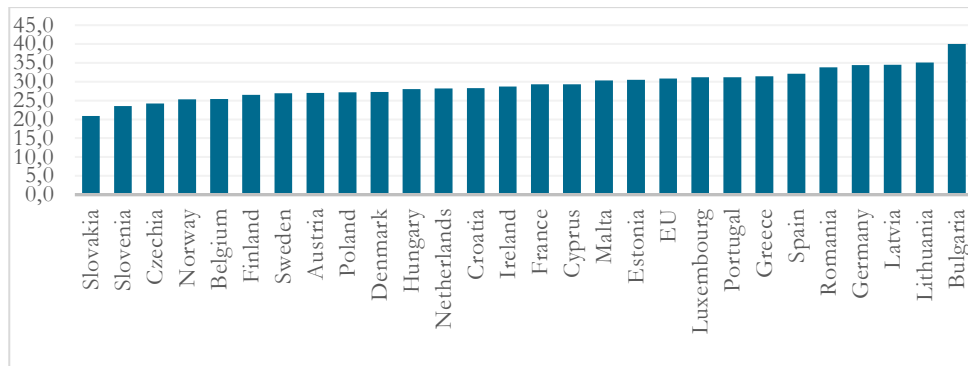
Tudi podatki OECD o prihrankih gospodinjstev za zadnjih 20 let kažejo, da imajo slovenska gospodinjstva v primerjavi s povprečjem EU in povprečjem Evroobmočja višje prihranke, ki so bili manjši zgolj v času globalne krize med leti 2009 do 2016. Prihranki slovenskih gospodinjstev so v letu 2013 začeli zopet pomembno naraščati (Slika 4). Največ premoženja imajo Slovenci v stanovanjskih zgradbah. Nepremičninsko premoženje je vredno kar dvakrat več kot njihovo finančno premoženje. Gospodinjstva v evrskem območju imajo v povprečju enako vrednost premoženja, shranjenega v stanovanjskih zgradbah, kot v denarju. Najvišji razpoložljiv neto dohodek v letu 2019 (pred Covid krizo) so imeli Švicarji s 17,4 odstotka, sledijo Švedsi (17,3 odstotka) in Nizozemci (11,36 odstotka)

Slika 4: Prihranki gospodinjstev v odstotku glede na neto razpoložljiv dohodek: primerjava RS in povprečje EU.

Vir: OECD (2022).

Dohodkovno neenakost merimo z Ginijevim koeficientom.²⁵ Po podatkih Eurostata imamo Slovenci znotraj EU praktično najbolj enakomerno porazdeljen razpoložljiv dohodek, saj je pri nas Ginijev koeficient med vsemi državami EU drugi najnižji (glej Sliko 5).

Slika 5: Ginijev koeficient razpoložljivega dohodka po državah članicah EU, leto 2020.

Vir: Eurostat, 2022

²⁵ Ginijev koeficient je merilo za statistično disperzijo, največkrat uporabljeno kot merilo neenakomerne porazdelitve dohodka in premoženja. Opredeljen je kot razmerje z vrednostmi med 0 in 1, pri čemer velja, da nižji kot je koeficient, bolj enakomerna je porazdelitev in višji kot je koeficient, bolj neenakomerna je porazdelitev. Število 0 predstavlja popolno enakost (vsakdo ima popolnoma enak prihodek in premoženje), število 1 pa predstavlja popolno neenakost (nobeden nima enakega prihodka in premoženja) (Wikipedia, 2016).

3 Revščina

Pri opredelitvi revščine sta uveljavljeni definiciji absolutne in relativne revščine. Absolutna revščina je opredeljena kot pomanjkanje osnovnih dobrin, ki so ključne za zadovoljevanje osnovnih življenjskih potreb, to so hrana, bivališče, zdravje, voda ipd. Relativna revščina pomeni pomanjkanje dobrin glede na raven družbene blaginje in se jo meri s stopnjo tveganja revščine.

Prag tveganja revščine se določi (izračuna) kot 60 % mediane ekvivalentnega (neto) razpoložljivega dohodka vseh gospodinjstev, pri čemer se upošteva t. i. prilagojena OECD-jeva ekvivalenčna lestvica. Prag tveganja revščine za katerokoli gospodinjstvo se izračuna tako, da se prag za enočlansko gospodinjstvo pomnoži s številom ekvivalentnih (enakovrednih) odraslih članov v tem gospodinjstvu. Prag za gospodinjstvo dveh odraslih oseb se izračuna tako, da se prag za enočlansko gospodinjstvo pomnoži z 1,5, prag za gospodinjstvo dveh odraslih in dveh otrok pa tako, da se prag za enočlansko gospodinjstvo pomnoži z 2,1 (SURS, 2020).

Prav tveganja revščine je trenutno 8.864 € letno za enočlansko gospodinjstvo (739 € mesečno), oziroma 18.614 € letno (1.551 € mesečno) za 4-člansko gospodinjstvo (dva odrasla in dva otroka, mlajša od 14 let). Minimalna neto plača v Sloveniji znaša 1.074,43 €, povprečna neto mesečna plača pa 1.336,9 €. ²⁶ Povedano drugače, živimo v državi, kjer štiričlansko gospodinjstvo, kjer je delovno aktiven en član s povprečno slovensko plačo, živi statistično pod pragom revščine. Stopnja neenakosti porazdelitve dohodka (Ginijev količnik) v letu 2020 znaša 23,5 in je še naprej med najnižjimi na svetu.

Analize SURS-a in Evropske mreže za boj proti revščini dokazujejo, da socialni transferji pomembno vplivajo na zmanjšanje tveganja revščine. Po podatkih SURS-a stopnja tveganja revščine zmanjša iz 22,4 % prebivalstva pred socialnimi transferji (niso upoštevane pokojnine) na 15 %.

²⁶ Povprečna mesečna neto plača je povprečni mesečni znesek, izplačan zaposlenim pri pravnih osebah za delo v polnem delovnem času ali delovnem času, krajšem od polnega delovnega časa, tudi za nadure ter nadomestila plače, ki bremenijo delodajalca, zmanjšan za prispevke za socialno varnost in akontacijo dohodnine.

Tabela 2: Stopnja tveganja revščine po starostnih skupina in spolu

Starostne skupine	Spol - SKUPAJ	254.000	12%
	Moški	120.000	12%
	Ženske	134.000	13%
Starost 0-17	Spol - SKUPAJ	41.000	11%
	Moški	23.000	11%
	Ženske	18.000	10%
Starost 18-64	Spol - SKUPAJ	138.000	11%
	Moški	74.000	11%
	Ženske	64.000	10%
Starost 65+	Spol - SKUPAJ	75.000	19%
	Moški	23.000	14%
	Ženske	52.000	24%

Vir: SURS, 2022.

SURS naprej navaja, da je med vsemi 254.000 osebami, živečimi z dohodki, nižjimi od praga tveganja revščine, bilo:

- 97.000 upokojencev (ali 19,5 % od vseh upokojencev);
- 46.000 je bilo delovno aktivnih (ali 5 % od vseh delovno aktivnih);
- 41.000 je bilo mladoletnih otrok (ali 10,5 % od vseh otrok);
- 38.000 je bilo brezposelnih (ali 43,4 % od vseh brezposelnih);
- 32.000 pa je bilo drugih oseb (ali 19,6 % od vseh nezmožnih za delo, gospodinj, študentov, drugih neaktivnih in nerazvrščenih oseb) (SURS, 2020)

Stopnja resne materialne prikrajšanosti je odstotek oseb, katerih življenjski pogoji so močno omejeni zaradi omejenih finančnih virov gospodinjstva, in ne zaradi lastne izbire oz. navad. Gre za osebe, ki so materialno prikrajšane za vsaj 4 od 9 elementov materialne prikrajšanosti.²⁷ V Sloveniji je resno materialno prikrajšanih ljudi 3 % prebivalstva, 1,9 % prebivalstva Zahodne statistične Regije in štiri odstotke Vzhodne statistične regije.

²⁷ Med kriterije materialne prikrajšanosti spadajo naslednje dobrine, ki si jih prikrajšani ne morejo privoščiti:

- 1) rednega plačila hipoteke ali najemnine, rednih stanovanjskih stroškov, odplačevanja kreditov,
- 2) primerno ogrevanega stanovanja,
- 3) poravnave nepričakovanih izdatkov,
- 4) mesnega ali enakovrednega vegetarijanskega obroka vsaj vsak drugi dan,
- 5) enotedenskih letnih počitnic za vse člane gospodinjstva,
- 6) osebnega avtomobila,
- 7) pralnega stroja,
- 8) barvnega televizorja,
- 9) telefona.

4 Osebni stečaj in revščina

Merila za tveganje revščine v resnici ne zajamejo ljudi, ki se znajdejo v osebnem stečaju. Prag tveganja revščine je namreč merjen predvsem s tekočim denarnim tokom in ne z vprašanjem prezadolženosti posameznikov oziroma z njihovim celovitim premoženjskim položajem.

V povprečnem stečaju naj bi bilo, po podatkih Ministrstva za pravosodje²⁸, za 391.315 € terjatev. Od tega skoraj 200.000 € zavarovanih terjatev in za 185.800 € navadnih terjatev. Pri tem naj bi povprečno poplačilo znašalo 13,5 odstotka vseh terjatev. Posebej je zanimivo, da naj bi bile v povprečju slabše poplačane zavarovane terjatve (12 odstotkov) kot navadne terjatve (15,29 %). Do takšne situacije pride lahko samo iz enega razloga, in sicer so očitno dolžniki, ki imajo tudi zavarovane upnike (običajno hipoteke), večji obseg dolga kot dolžniki, ki nimajo zavarovanih upnikov. Za vsak konkreten primer je namreč pojmovno nemogoče, da so zavarovani upniki poplačani slabše kot navadni upniki. Nepoplačani zavarovani upniki se namreč v drugem koraku poplačujejo skupaj z navadnimi upniki, po principu *pari passu*.

V tem trenutku v Sloveniji ne razpolagamo z bolj detajlnim vpogledom v postopke osebnega stečaja in tako nimamo podatkov o strukturi posameznikov, ki se znajdejo v osebnem stečaju. Tako ne moremo analizirati izobrazbene strukture, porazdeljenosti med regijami, o premoženjski in starostni strukturi ipd. S tem namenom smo sicer zastavili nov projekt v katerem bomo skušali pojasniti ravno te spremenljivke, a nam ga, zaradi občutljivosti teh podatkov, zaenkrat še ni uspelo realizirati.

Kolegica Lajevec (2022) na podlagi večletnih izkušenj pri delu z ljudmi v osebnem stečaju ocenjuje, da se revni ljudje pogosteje poslužujejo možnosti vložitve osebnega stečaja na sodišču, zato so po moji njeni oceni njihove preizkusne dobe daljše, kar je posledica slabo argumentiranih pomembnih okoliščin za nastanek prezadolženosti.

²⁸ Predlog novele ZFPPIPP-H.

Revni ljudje gredo po njenih izkušnjah v stečaj za zneske, ki sploh niso primerni za stečaj, za njih pa dosegajo kriterij prezadolženosti in sicer bodisi za več kot dva meseca zamujajo z izpolnitvijo ene ali več obveznosti v skupnem znesku, ki presega trikratnik njihove plače, nadomestil ali drugih prejemkov, ki jih prejemajo redno v obdobjih, ki niso daljša od dveh mesecev bodisi so nezaposleni in ne prejemajo nobenih drugih rednih prejemkov ter za več kot dva meseca zamujajo z izpolnitvijo obveznosti, ki presega 1.000 eurov. V praksi naj bi bilo veliko postopkov, kjer znesek dolga ne presega 3.000 € in so stroški postopka in posledice nesorazmerni z višino dolga, zato seveda cilj postopka, poplačilo upnikov, sploh ne more biti dosežen.

Naslednja značilnost je, da se revni ljudje v naprej ne »pripravijo« na stečaj, zato imajo vse, kar imajo, napisano nase in ne špekulirajo s časom izpodbojnosti, kar posledično pomeni, da so v povprečju ob večje premoženje, kot marsikateri drugi dolžnik, ki je skrbno in strateško načrtoval časovnico začetka postopka. Revni ljudje so torej v teh postopkih najbolj »pošteni«. Po mnenju Lajevec, bi veliko revnih ljudi, ki grejo v stečaj, z ustrežno akcijo in pomočjo CSD ali verige dobrih ljudi, lahko doseglo dogovor z vsemi upniki in s tem ustavitev postopka.

V nadaljevanju na kratko povzemam temeljne razloge za tveganje revščine pri skupinah ljudi, ki so po statističnih podatkih najbolj izpostavljeni tveganju revščine in ocenjujem, kakšno vlogo bi postopek osebnega stečaja in odpusta obveznosti lahko igral pri boju z revščino.

4.1 Upokojenci

Izzivi revščine med upokojenim prebivalstvom niso rešljivi skozi instrumente osebnega stečaja. Analiza pokaže, da so med upokojenci najbolj prizadete starejše ženske. Kljub temu, da je povprečna izplačana pokojnina žensk za nekaj eurov višja od moških,²⁹ je tveganje pri ženskah večje iz nekaterih drugih razlogov. Prvič, ženske v povprečju živijo dlje od moških in, posledično, ženske v starosti pogosteje ostanejo same kot moški. Enoosebna gospodinjstva so bistveno bolj izpostavljena revščini kot večosebna gospodinjstva. Med ženskim prebivalstvom je večji odstotek tistih, ki niso bile vključene v sistem pokojninskega zavarovanja, saj so v svoji aktivni dobi skrbele za družino, kar pa po naši zakonodaji ni finančno ovrednoteno in ne omogoča pridobivanja pravic iz pokojninskega zavarovanja.

²⁹ Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, Statistični pregled, 2020.

Tretji pomemben razlog, ki negativno vpliva na socialni položaj upokoencev, pa je vprašanje upravičenosti do varstvenega dodatka zaradi presežnega premoženja, predvsem v obliki nepremičnin, v povezavi z zavračanjem socialnih transferjev, saj izplačila socialnih transferjev vplivajo na kasnejše pravice dedičev do tega premoženja oziroma pravila o omejitvi dedovanja po 54. členu Zakona o socialno varstvenih prejemkih.³⁰

Ker je tveganje revščine pri starejših torej povezano predvsem z nizkimi dohodki, ki ji le-ti prejemajo, lahko osebni stečaj oziroma predvsem odpust obveznosti pri teh posameznikih pomaga zgolj v tistem obsegu, ko njihovega dohodka več ne bi obremenjevalo odplačevanje dolga. Po drugi strani pa pravila osebnega stečaja in odpusta obveznosti za takšno skupino ljudi pomeni tudi praktično gotovo izgubo doma in drugega premoženja.

4.2 Brezposelni

Februarja 2022 je bilo v Sloveniji 64.784 registriranih brezposelnih oseb,³¹ stopnja registrirane brezposelnosti pa znaša 6,9% odstotkov. Od tega je več kot polovica registriranih brezposelnih oseb dolgotrajno brezposelnih., torej so to osebe, ki so prijavljene na Zavodu RS več kot eno leto. Četrtna registriranih brezposelnih (16.707 oseb) je brez dela že 3 leta ali več. Skoraj 6.000 posameznikov je brez službe že več kot 8 let. Tveganje registrirane brezposelnosti je največje med najmanj izobraženimi posamezniki. Čeprav ima samo 10 odstotkov aktivnega prebivalstva osnovnošolsko izobrazbo ali manj, je med brezposelnimi tretjina posameznikov s takšno izobrazbo. Skoraj dve tretjini prebivalstva ima srednješolsko izobrazbo in ti predstavljajo polovico vseh registriranih brezposelnih. Višje in visokošolsko izobraženih prebivalcev med aktivnim prebivalstvom je 26 odstotkov, med

³⁰ Uradni list RS, št. 61/10, 40/11, 14/13, 99/13, 90/15, 88/16, 31/18, 73/18 in 196/21 – ZDOsk). Dedovanje zapustnikovega premoženja, ki je užival pomoč v skladu s predpisi o socialnem varstvu, se omeji do višine 2/3 prejetih sredstev, ki jih je zapustnik prejel iz naslova oprostitve plačil socialnovarstvenih storitev in prispevka k plačilu sredstev, namenjenih za plačilo oziroma doplačilo pravic družinskega pomočnika. Dedovanje zapustnikovega premoženja, ki je užival pomoč v skladu s predpisi o socialnem varstvu, se omeji v vrednosti pomoči, ki jo je zapustnik prejel iz naslova denarne socialne pomoči oziroma varstvenega dodatka, če mu je bila ta pomoč dodeljena, ker je imel v lasti stanovanje, v katerem je dejansko prebival ter imel prijavljeno stalno prebivališče, katerega vrednost je presegala 120.000 eurov, in ki si s tem stanovanjem preživetja začasno ni mogel zagotoviti zaradi okoliščin, na katere ni mogel vplivati: in v zadnjih 24 mesecih denarne socialne pomoči ni prejel ali jo je prejel največ osemnajstkrat ali je v zadnjih 24 mesecih denarno socialno pomoč prejel več kot osemnajstkrat in je soglašal z vpisom prepovedi odtujitve in obremenitve nepremičnin, katerih lastnik je bil, v zemljiško knjigo v korist Republike Slovenije.

³¹ Registrirane brezposelne oseba je osebe, ki je registrirana v enotah Zavoda RS za zaposlovanje kot brezposelna oseba.

brezposelnimi pa predstavljajo 16 odstotkov brezposelnih. To pomeni, da je tveganje za brezposelnost med posamezniki s srednješolsko izobrazbo tudi nekoliko višje, kot med posamezniki z višje ali visokošolsko izobrazbo. Med spoloma ni večje razlike, z izjemo tveganja pri mlajših ženskah, kjer je odstotek pomembno višji. Anketna brezposelnost je še nižja in znaša v januarju 2022 4,5 odstotka.³²

Tudi pri brezposelnih postopek osebnega stečaja in predvsem odpusta obveznosti lahko zgolj omejeno vpliva na tveganje revščine. Končanje postopka odpusta obveznosti namreč lahko aktivno pripomore k izboljšanju položaja predvsem pri tistih posameznikih, kjer je brezposelnost rezultat nesodelovanja dolžnika z upniki in se upnik izogiba upravljanju formalnega dela, ker ne želi dela tega dohodka nameniti za poplačilo upnikov. V skladu s pravili postopka odpusta obveznosti, si morajo posamezniki sicer aktivno prizadevati za iskanje zaposlitve in ne sme odkloniti nobene ponujene redne ali občasne zaposlitve.³³

Dejstvo, da je posameznik v osebnem stečaju, vsaj s formalno pravnega vidika, ni in ne more biti okoliščina, ki bi posamezniku oteževala zaposlitev, kvečjemu obratno, posameznik v postopku odpusta obveznosti si mora, kot že zapisano, še toliko bolj prizadevati za pridobitev zaposlitve. Tudi pri tej skupini posameznikov velja, da zgolj odpust obveznosti sam po sebi ne more biti zadosten pogoj, ki bi lahko zmanjšal tveganje za nastanek revščine in lahko na brezposelne posameznike vpliva neposredno z znižanjem siceršnjih mesečnih obveznosti iz naslova poravnave dolga in, posredno, s spremembo motivacije za opravljanja dela.

4.3 Otroci

Otroci, izpostavljeni revščini, so seveda odvisni od ekonomske aktivnosti in ekonomskega položaja njihovih staršev oziroma skrbnikov. Otroci z lastno aktivnostjo torej na kratek rok ne morejo vplivati na svoj socialni položaj. Postopki osebnega stečaja in odpusta obveznosti sicer lahko posredno vplivajo na položaj otrok, a po mojem mnenju so rešitve za otroke povsem druge. Poleg socialnih transferjev, po mojem mnenju, ključno pomoč otrokom predstavlja izobraževalni

³² Anketna brezposelnost se ugotavlja s četrletnimi anketami o delovni sili. Po tej anketi so brezposelne tiste anketirane osebe, ki v referenčnem tednu niso bile delovno aktivne, a aktivno iščejo delo (preko zavodov za zaposlovanje, so poslale prošnje za zaposlitev ipd.) in so v naslednjih dveh tednih pripravljene sprejeti delo. Delovno aktivne pa so tiste osebe, ki so v zadnjem tednu (od ponedeljka do nedelje) opravljale kakršnokoli delo za plačilo, dobiček ali družinsko dobrobit, ali imele status zaposlene ali samozaposlene, čeprav niso delale.

³³ 401. člen ZFPPIPP.

sistem, ki tem otrokom nudi tako varno socialno okolje kot možnost opolnomočenja z ustrezno izobrazbo, kar so edine prave poti, ki takšnim otrokom na dolgi rok pomagajo iz začaranega kroga revščine. Raziskave namreč kažejo, da so otroci premožnejših staršev bolj zdravi in srečnejši v šoli, uspešnejši so pri branju in učinkovitejši pri reševanju različnih problemov (Engle, Black, 2008). In drugič, ker malodane vse študije potrjujejo, da pogoji, v katerih živijo otroci, vplivajo na njihov ekonomsko-socialni položaj v odraslosti (Lankcer, Vinck, 2019). Preprosto povedano: otroci revnih staršev pogosto odrastejo v revne odrasle (Corak, 2006). Še posebej zaradi nižje dosežene izobrazbe, kar vpliva na možnost zaposlitve in višino dohodka. Ključna rešitev za otroke revnih staršev je zato izobrazba, torej izobraževalni sistem, ki je organiziran tako, da lahko takšnim otrokom ponudi realno možnost za boljše življenje.

V okviru izobraževalnega sistema bi bila zato za osnovnošolce lahko pomembna možnost tako imenovanih poletnih šol. Številne mednarodne raziskave kažejo na problem izgube pridobljenega znanja v času poletnih počitnic. Te izgube naj bi bile še posebej velike pri otrocih iz revnih družin. Predmetno raziskovalno področje je trenutno sicer stvar zelo plodne znanstvene debate o dejanskih izgubah in o razlogih za te izgube (Kuhfeld, 2019; Kerry in Davies, 1998; Alexander, 2016). Poleg samega vprašanja izobraževalnega napredka, je na širšo problematiko zaprtja šol opozarjala stroka v času pandemije covid-19. V času pandemije je bilo v javnosti in stroki izjemno veliko govora o škodljivih, katastrofalnih vplivih zaprtja šol, na osnovnošolske otroke, predvsem tiste iz manj vzpodbudnih okolij. Številni strokovnjaki so poudarjali tako izobraževalni kot predvsem socialni pomen šol in škodo, ki jo je zaprtje šol povzročilo tem generacijam otrok. Temu je seveda potrebno dodati še izgubo rednih in toplih obrokov, ki so jih otroci deležni v šolah. Odprtje šol poleti bi tako revnim otrokom skozi poletni čas nudilo vzpodbudno institucionalno in socialno okolje, tople obroke in možnost dodatne izobraževalne pomoči. Težko namreč razumem kako lahko tako dobro delujoča socialna država za »svoje« otroke odlično skrbi 9,5 mesecev, v preostalem pa jih povsem prepusti svojemu primarnemu okolju. Ti otroci so tako 20 % časa (celotno poletje) povsem prepuščeni sami sebi.

Poletno odprtje šol seveda ne vsebuje obvezne prisotnosti, obveznega kurikulumata itd., vsebuje pa varno okolje, tople obroke in vzdržuje institucionalno okolje, ki vzpodbuja otroke, da razvijajo svoje potenciale, tako športne, umetniške kot intelektualne.

V državi, kjer letno namenimo več kot 1 milijardo eur za osnovno šolstvo, kjer je število učiteljev na učenca 1:10, kar nas uvršča na 6 mesto med vsemi OECD državami,³⁴ se zdi povsem razumno pričakovati, da bi javni šolski sistem moral biti sposoben organizirati tudi strokovno vodeno poletno varstvo za vse otroke, ki takšno varstvo potrebujejo. Pri tem bi šolski sistem otrokom iz družin, ki živijo pod pragom revščine, moral takšno varstvo nuditi brezplačno.

5 Sklep

Ramsay (2007, str. 256) poudarja, da je pravo tudi izraz (odraz) vrednot in da področje osebnega stečaja predstavlja stičišče dveh pomembnih pravnih in družbenih vrednot in sicer pravila, da je potrebno dolgove vrniti in pravico do dostojanstva tistih, ki so napačno ocenili tveganja ali so jih prizadele nepričakovane okoliščine in tako ne morejo poravnati svojih obveznosti.« Odpust obveznosti je torej predvsem sistem osvoboditve dolžnikovega človeškega kapitala (Jackson, 1985, str. 1398), v zameno za dolžnikovo sodelovanje pri poplačilu dolga. Je torej sistem, ki posamezniku omogoča, da bodo njegovi bodoči donosi iz njegovega človeškega kapitala, pripadali njemu in ne njegovim upnikom. Če je torej jasno, da je postopek osebnega stečaja torej namenjen urejenemu, skupinskemu poplačilu upnikov in ima odpust obveznosti za cilj poštenemu in vestnemu dolžniku odpustiti obveznosti, ki jih iz svojega premoženja ne zmore poplačati in s tem osvoboditi človeški kapital takšnega dolžnika, je manj jasno, kakšna je vloga osebnega stečaja pri spopadu z revščino. Ob odsotnosti empiričnih študij, ki bi pokazale, kdo so (povprečni) dolžniki, ki se znajdejo v osebnem stečaju in kakšna je njihova življenjska pot po zaključenem postopku odpusta obveznosti, lahko o pomenu vloge odpusta obveznosti na boj z revščino bolj ali manj sklepamo na podlagi pravno – logičnih argumentov. Ti argumenti nakazujejo, da odpust obveznosti ni niti ključno, verjetno niti ne posebej pomembno orodje za boj z revščino in da je potrebno rešitve iskati drugje. Del teh rešitev nakazujem v četrtem poglavju, ki ga hkrati puščam dovolj odprtega za naslednje prispevke, ki bi temeljili na empiričnih dejstvih o tem družbenem pojavu.

³⁴ Finska 1:13, Nemčija 1:15, Kanada 1:16, Velik Britanija 1:19. Iz podatkov tudi izhaja, da so slovenski učitelj po urah poučevanja med manj obremenjenimi v OECD (4 med 35 državami). OECD (2022), Students per teaching staff (indicator). doi: 10.1787/3df7c0a6-en.

Pravni viri

- Bürgel Wirtschaftsinformationen, Debt Barometer 2015, Pridobljeno na <<https://www.buergel.de/en/news/surveys/debt-barometer-2015-personal-bankruptcies-fall-by-64-percent-the-fourth-consecutive>> (4. 3. 2016).
- INSOL Europe, *National Insolvency Statistics. Service, Individual Insolvencies by Location, England and Wales*, 2014.

Literatura

- Adler, B., Polak, B. in Schwartz, A. (2000). Regulating Consumer Bankruptcy: A Theoretical Inquiry. *The Journal of Legal Studies*, 29(2), 585–613.
- Alexander, K (ur.) (2016). *The Summer Slide: What we know and can do About Summer Learning Loss*. Teachers College Press, Columbia University.
- Cepec, J. (2016a). *Anatomija korporacijskega insolventnega prava: Primerjalno-pravna in pravno-ekonomska analiza temeljev korporacijskega insolventnega prava*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Cepec, J. (2016b). *Ogledalo slovenskega insolventnega prava: pravno-empirična analiza učinkovitosti insolventnih postopkov nad gospodarskimi družbami v Sloveniji*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Chzhen, Y., de Neubourg, C., Plavgo, I. et al. (2016). Child Poverty in the European Union: the Multiple Overlapping Deprivation Analysis Approach (EU-MODA). *Child Indicators Research*, (9), 335–356.
- Corak, M. (2006). Do poor children become poor adults? Lessons from a cross country comparison of generational earnings mobility. *IZA Discussion Paper*, No 1993.
- Efrat R. (2006). The Evolution of Bankruptcy Stigma. *Theoretical Inquiries in Law*, 7, 365–393.
- Engle, P. in Black, M. (2008). The Effect of Poverty on Child Development and Educational Outcomes. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1136(1), 243–256. doi: 10.1196/annals.1425.023.
- Flint, R. (1991). Towards a Moral Justification for Financial Rehabilitation of the Consumer Debtor, *Washington and Lee Law Review*, 48, 515–579
- Hallinan, C. (1986-87). The “Fresh Start” Policy in Consumer Bankruptcy: A Historical Inventory and an interpretive theory. *University of Richmond Law Review*, 21(1), 49-160.
- Heuer, J.O. (2014) *Rules and Norms of Consumer Insolvency and Debt Relief: A Comparison and Classification of Personal Bankruptcy Systems in 15 Economically Advanced Countries*. Phd in Economic and Social Science, University of Bremen.
- Howard, N. (1987). A Theory of Discharge in Consumer Bankruptcy. *Ohio State Law Journal*, 48, 1047–1088.
- Jackson. T. (1998). The Fresh-Start Policy in Bankruptcy Law. *Harvard Law Review*, 98(7), 1393-1448.
- Kerry, T., Davies, B. (1998). Summer Learning Loss: The Evidence and a Possible Solution. *Support for Learning*, 13(3), 118–122.
- Keresteš, T. (2019) Osebni stečaj potrošnika v slovenskem pravu in ekonomska analiza spodbud. *LeXonomica*, 2(1), 131–163.
- Kilborn, J.J. (2005/06). Behavioral Economics, Overindebtedness & Comparative Consumer Bankruptcy: Searching For Causes And Evaluating Solutions. *Emory Bankruptcy Developments Journal*, 22, 13–46.
- Kuhfeld, M. (2019). Surprising new evidence on summer learning loss. *Phi Delta Kappan*, 101(1), 25-29.
- McCoid, J.C. (1996). Discharge: The Most Important Development in Bankruptcy History. *American Bankruptcy Law Journal*, 70, 163–193.
- Mulec N. (2016). *Odpust obveznosti v osebnem stečaju z analizo sodne prakse*, magistrska naloga. Ljubljana: Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Niemi-Kiesiläinen, J. (1999). Consumer Bankruptcy in Comparison: Do We Cure A Market Failure or a Social Problem?. *Osgoode Hall Law Journal*, 37, 473–503.
- Ramsay, I (1997). Models of Consumer Bankruptcy: Implications for Research and Policy. *Journal of Consumer Policy*, 20, 269–287.

- Ramsay, I. (2007). Comparative Consumer Bankruptcy. *University of Illinois Law Review*, 1, 241–274.
- Ramsay, I. (2015). U.S. Exceptionalism, Historical Institutionalism, and the Comparative Study of Consumer Bankruptcy Law. *Temple Law Review*, 87, 947–974.
- Sladič, J. (2008). O problematiki osebnega stečaja in stečaja zapuščine. *Pravna praksa*, 26/27, II–VIII.
- Tabb, J.C (1995). The History of the Bankruptcy Laws in the United States. *American Bankruptcy Law Journal*, 3, 5–51.
- Van Lancker, W. in Vinck, J. (2019). The consequences of growing up poor. V Greve B (ur), *Routledge International Handbook of Poverty* (Routledge International Handbooks) (str. 96 – 107). Routledge.
- Wilhelmsson, T. (1990). Social force majeure – A new concept in Nordic consumer Law. *Journal of Consumer Policy*, 13, 1–14.

vrsta terjatve	2016	2017	2018	2019	2020
predložitve	133.099,70	625.571,41	368.399,58	127.780,05	1.288.551,71
travnadne	2.482.370,58	3.893.546,71	1.695.018,29	1.927.296,86	2.571.868,37
zavarovane	1.283.237,60	1.765.423,07	1.399.644,66	2.345.412,39	2.698.734,34
podrejane	14.737,41	73.752,41	9.482,15	36.762,39	30.858,48
skupaj priznane terjatve	3.913.445,08	6.359.895,60	3.672.544,68	4.246.071,11	6.590.032,90
skupaj plačane terjatve	48.7151,03	766.197,18	496.612,78	642.788,70	1.136.527,46
pondirani delež poplata	12,45%	12,05%	13,52%	15,14%	17,25%
postopek osebnega stečaja	2016	2017	2018	2019	2020
vrsta terjatve	priznano	priznano	priznano	priznano	priznano
predložitve	3.587,23	5.597,64	3.177,72	3.786,75	3.000,69
travnadne	198.099,03	172.673,00	102.673,36	193.395,12	185.804,21
zavarovane	130.725,97	146.786,35	107.098,26	140.322,95	202.464,63
podrejane	1.789,50	1.176,75	32,93	1.140,23	46,10
skupaj priznane terjatve	334.201,73	326.234,73	212.982,28	333.379,57	391.315,63
skupaj plačane terjatve	39.200,60	43.721,35	29.035,66	47.576,02	52.955,82
pondirani delež poplata	11,73%	13,40%	13,63%	14,27%	13,53%